Wandelen
in de stad Utrecht

Een geografische blik op de veranderende stad

Irina van Aalst en Leo Paul (redactie)

Colofon

Wandelen in de stad Utrecht
© 2026 Odyssee Reisgidsen
© 2026 Auteurs van de wandelingen en de fietstocht
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Odyssee Reisgidsen probeert de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Eerste druk 2026
ISBN 9789461232038
NUR 501, 511

Redactie: Irina van Aalst en Leo Paul
Serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet
Kaarten: Ton Markus, GEO-CM-cartographic design, Universiteit Utrecht
Foto's: waar in het bijschrift wordt vermeld foto HUA, wordt Het Utrechts Archief bedoeld

GPX

De GPX-tracks van de wandelingen en de fietstocht kun je downloaden van odyssee-reisgidsen.nl/item/wandelen-in-de-stad-utrecht-gpx.

Foto cover: Tolsteegplantsoen met flats op achtergrond. Foto Leo Paul
Foto titelpagina: Uitzicht vanuit Hoog Catharijne op Singel, 2026. Foto Irina van Aalst
Foto pagina 6: Croesepark met Wonderwoods. Foto: Irina van Aalst

Odyssee Reisgidsen

Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar in de (reis)boekhandel in Nederland en Vlaanderen, hun internetplatforms of de Odyssee-webwinkel: odyssee-reisgidsen.vrijeboeken.com/onze_titels_270. E-books zijn verkrijgbaar via de Odyssee-webwinkel en internetplatforms van boekhandels.

Odyssee Reisgidsen
Geografen maken de Stad
odyssee-reisgidsen.nl | info@odyssee-reisgidsen.nl

Voorwoord

Ontdek de veranderende stad

Welke verhalen liggen verborgen in de straten, gebouwen, parken en pleinen van Utrecht? Hoe gaat de stad om met haar rijke geschiedenis en voor wie ontwerpen we de stad van de morgen? Deze gids neemt je mee langs monumentale gebouwen en minder bekende plekken van de stad waar verleden, heden en toekomst samenkomen. Al wandelend en fietsend ontdek je hoe Utrecht zich door de eeuwen heen heeft ontwikkeld en nog altijd in beweging is.

Dit boek bevat vijf wandelingen, een fietstocht en een audiotour door verschillende wijken van Utrecht. Je verkent het historische centrum, waar de verschillende tijdslagen nog altijd goed zichtbaar zijn. Langs de herstelde singel zie je hoe de historische waterstructuur rond de binnenstad weer compleet werd. Je loopt door het vernieuwde *Hoog Catharijne* en ontdekt de voortdurende veranderingen in het binnenstedelijke wonen: van volksbuurten en stadsvernieuwing tot hedendaagse woonprojecten.
Op het Jaarbeursplein is het verhaal van de transformatie van het *Beurskwartier* goed zichtbaar. Hier verrijzen nieuwe iconen zoals het verticale bos van *Wonderwoods*, de multifunctionele *Galaxy Tower* en de herinrichting van de *Jaarbeursboulevard*. De route voert verder langs de *Vaartsche Rijn* en *Rotsoord*, waar industrieel erfgoed een nieuwe functie heeft gekregen. In de wijken *Hoograven* en *Tolsteeg* zie je hoe de naoorlogse woningnood werd aangepakt met moderne huizen volgens een vooruitstrevend stedenbouwkundig plan, waaraan ook de Utrechtse architect *Gerrit Rietveld* meewerkte.
In het *Werkspoorkwartier* en *Wisselspoor*, waar ooit spoorbruggen, locomotieven en wagons werden gemaakt, is een gebied ontstaan voor circulariteit en creatieve bedrijvigheid.
Even verderop steek je de rivier over naar *Leidsche Rijn*, de grootste Vinex-wijk van Nederland en inmiddels uitgegroeid tot het tweede centrum van de stad. De groene fietsroute gaat dwars door de stad en neemt je mee langs *Zusterparken* die op initiatief van bewoners zijn gerealiseerd.

Aanleiding voor het schrijven van deze gids was het Geofestival *Geografen maken de stad* op 25 september 2026. In en rond de stad werken geografen en planologen dagelijks aan vraagstukken van beleid, ontwerp, onderzoek en uitvoering. Met dit festival en deze wandelgids vieren we die veelzijdigheid en nodigen we iedereen uit om Utrecht met een geografische blik te bekijken. Ga mee op ontdekkingstocht en ervaar hoe de stad voortdurend verandert door een wisselwerking tussen geschiedenis, de wensen van bewoners, bezoekers en bedrijven, en de visie op de toekomst van Utrecht.
Onze bijzonder dank gaat uit naar alle auteurs die meeschreven aan deze gids.

Veel wandel- en fietsplezier!
Irina van Aalst en Leo Paul

Inhoudsopgave

Inleiding
De ruimtelijke ontwikkeling van Utrecht in vogelvlucht **7**

Wandeling | Audiotour Binnenstad
Dwalen door onbekend Utrecht **14**

Wandeling | Utrecht Centrum
Sloop, stadsvernieuwing en herstel **16**

Wandeling | Beurskwartier
Sprong over het spoor **32**

Wandeling | Rotsoord en Tolsteeg
Van industrieel verleden naar wederopbouw **43**

Wandeling | Werkspoor en Wisselspoor
Bouwen op het industriële verleden **59**

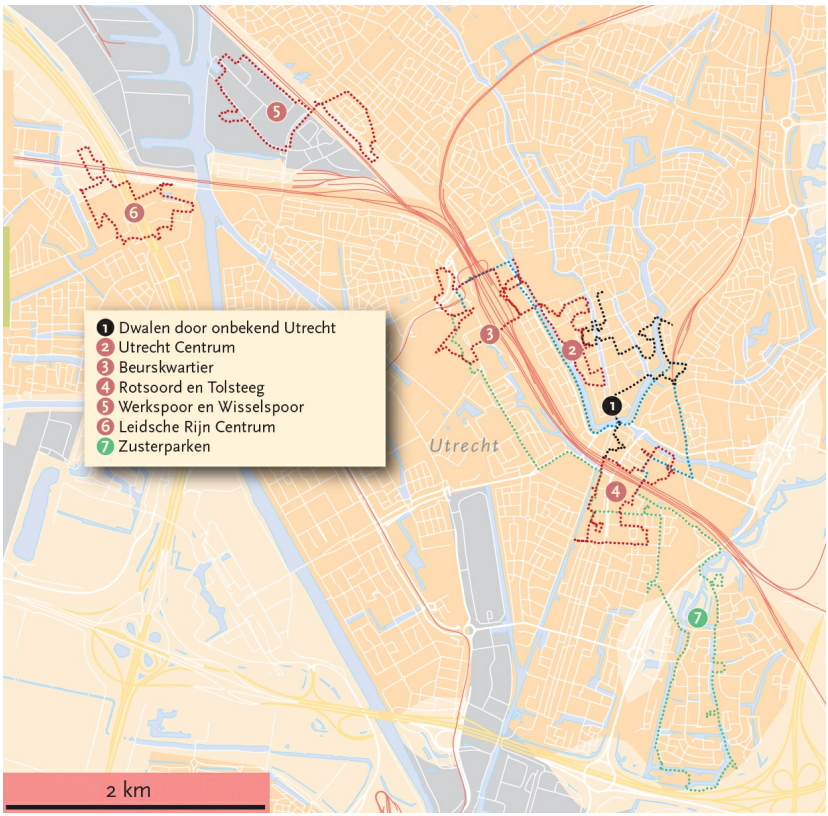
Wandeling | Leidsche Rijn Centrum
Tweede stadshart **67**

Fietsroute | Groene route
Langs stedelijke Zusterparken Utrecht **75**

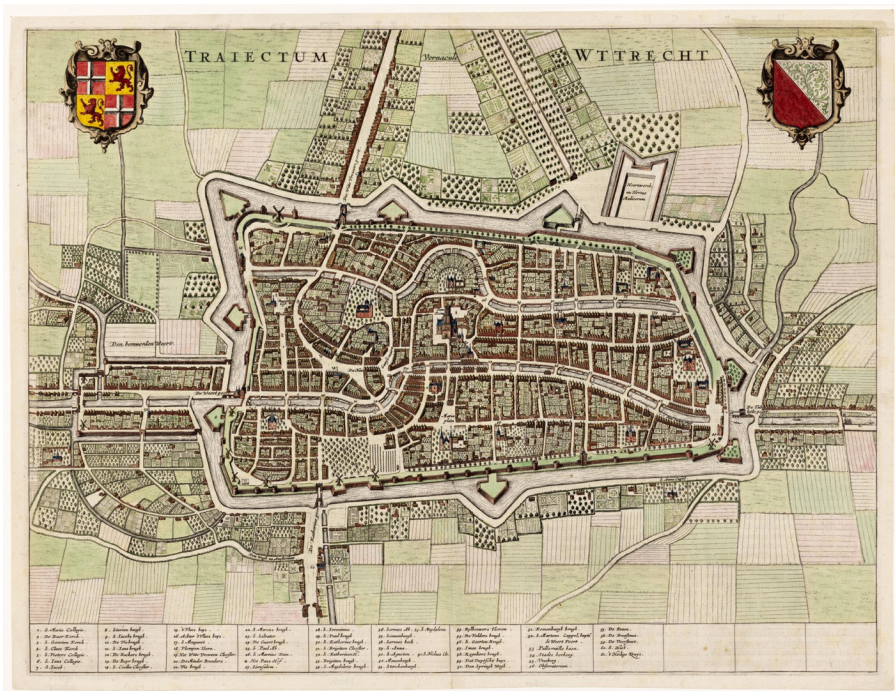
Verder lezen en auteurs
Verder lezen **85**
Over de auteurs **86**

Register **87**

Kaders
Binnenstad heroverd: start van de stadsvernieuwing **20**
Gevelstenen herinneren aan oude functies **23**
Wederopbouwarchitectuur **50**
Vinex-wijken **68**

1 Dwalen door onbekend Utrecht
2 Utrecht Centrum
3 Beurskwartier
4 Rotsoord en Tolsteeg
5 Werkspoor en Wisselspoor
6 Leidsche Rijn Centrum
7 Zusterparken
Utrecht
2 km

De ruimtelijke ontwikkeling van Utrecht in vogelvlucht

Plattegrond van Utrecht in 1649, getekend door J. Bleau. Foto HUA 214022

Als je kijkt naar de kaart van Utrecht in 1649 dan zie je een stad die nog steeds herkenbaar is, vooral door de begrenzing van de stadsbuitengracht, het skelet van de Oudegracht en de Nieuwgracht met de achterliggende straten, en de op eilanden lijkende restanten van de beschermde religieuze instellingen in het centrum. Bij het verkrijgen van de stadsrechten in 1122 werd besloten om de ook op afstand van het centrum gelegen handelsnederzettingen binnen de muren op te nemen. Dat leidde tot een uitzonderlijk grote middeleeuwse stad, die zeven eeuwen lang kon groeien binnen die grenzen.

Auteur: Leo Paul

Utrecht was eeuwenlang de grootste stad van de noordelijke Nederlanden, totdat Amsterdam die plek overnam in de 17de eeuw. De ingrediënten voor het succes van Utrecht: twee rivieren en een Romeins fort. De Oude Rijn meanderde door de stad en door een verbinding met de Vecht kon veel handel worden gedreven met Engeland, Scandinavië en het Rijnland. Op de plek waar je

De binnenstad van Utrecht trekt steeds meer toeristen, die zich vaak beperken tot de bekende hoogtepunten en historische monumenten. Maar er is zoveel meer te zien. Achter de iconische gevels, in zijstraten en hofjes, gaat een andere stad schuil. In de jaren 1970 en 1980 liep de binnenstad leeg en dreigde massale verkrotting. Op veel plekken kwamen bewoners in verzet en wisten het tij te keren. Tijdens deze wandeling kijk je met een geografische en planologische blik naar woningbouw van vroeger en nu, maar staan ook stil bij natuur, geschiedenis en kunst.

Station Vaartsche Rijn – begin en aankomst van deze wandeling – gaf de afgelopen jaren een nieuwe impuls aan het gebied ten zuiden van de historische binnenstad. Je volgt de sporen van verandering binnen de singel en maken een uitstapje naar de wijk Abstede. Hier ligt het voor veel Utrechters onbekende gebied van de Minstroom en hier vlakbij is een oude spoorlijn getransformeerd in een groene wandel- en fietsverbinding.

Route-informatie

Begin en aankomst: Station Vaartsche Rijn
Lengte: 4,5 kilometer
Auteurs: Irina van Aalst, Leo Paul en Martijn Smit

Audiotour

De wandeling heet Dwalen door onbekend Utrecht, en is als audiotour opgenomen in de app izi.TRAVEL. Bij elke stop kun je luisteren naar een toelichting of de tekst lezen, aangevuld met historische foto's en kaarten die het verhaal tot leven brengen.

Je komt eenvoudig bij de wandeling door onderstaande QR-code te scannen met je telefoon. Lukt dat niet, installeer dan de app izi.TRAVEL, en zoek naar *Dwalen door onbekend Utrecht*.

Horeca onderweg

Concentraties van cafés en restaurants op de centrale pleinen, zoals Mariaplaats, Vredenburg, Neude, Janskerkhof; aan het einde van de Oudegracht: Twijnstraat en het Ledig Erf; vml schuilkerk – Belgisch biercafé *Olivier* (Achter Clarenburg), *Oude Hortus* (Lange Nieuwstraat), *De Rechtbank* (Lange Nieuwstraat).

gracht tot de stadsmuur. Na zijn overlijden liet de kinderloos gestorven De Kock zijn omvangrijke vermogen na aan de Rooms Katholieke Armenkamer, die de bierproductie voortzette. In 1840 werden de arbeidershuisjes gebouwd in de achtertuin van de brouwerij: de Zeven Steegjes. Daarom zijn hun namen verbonden aan Brouwerij De Boog: Brouwerijstraat, Boogstraat en Kockstraat. De Armenkamer investeerde te weinig in reclame en modernisering van de bierproductie. De inzet van de stoommachine om het water te zuiveren kwam te laat. De bovengistende bieren die in De Boog werden gemaakt moesten het afleggen tegen het pilsbier. Het gehele complex aan de gracht en de werf is een rijksmonument. In de panden zijn woningen gerealiseerd.

Loop een klein stukje langs de Oudegracht tot de Geertestraat.

Gevelstenen herinneren aan oude functies

*In Utrecht zijn honderden **gevelstenen** en geveltekens te vinden die iets vertellen over de vroegere functies van gebouwen of de eigenaren ervan. Voor de Franse Tijd hadden huizen geen huisnummers. Je oriënteerde je in een stad aan de hand van de namen van huizen. Het aanbrengen van gevelstenen is ontstaan toen de houten gevels van huizen (vaak met uithangbord) vanwege de brandveiligheid moesten worden vervangen door steen. Vooral langs de transportassen van de stad zijn veel gevelstenen te vinden. Op het kleine stukje dat je langs de Oudegracht loopt zijn er al acht (deels aan de werf). Op nummer 363 De Pauw, de naam van het huis die al stond op een uithangbord in 1615. Deze steen is gemaakt in 1992. Op nummer 361 Het Vriesche Botervat. Vermoedelijk werd op dit adres of in de kelder boter gemaakt of opgeslagen. Een oudere naam van het huis was De Boterton. Op de gevelsteen uit 1991 staat een grappig eigentijds verschijnsel: een ingetrapt fietswiel. Het huis op nummer 357 heet De Vergulde Doodskist. Naar verluidt werden in de middeleeuwen in de kelders van dit huis doden opgebaard en rijke mensen gebalsemd. Bezoek voor meer informatie over geveltekens langs de route de website van het Utrechts Geveltekenfonds (UGTF, ugtf.nl). Op een interactieve kaart zijn alle geveltekens beschreven.*

Sla op de Oudegracht linksaf naar de Geertestraat en loop tot het Geertekerkhof.

Springweg

Je staat aan deze kant van de **Springweg** 7 bij het Geertekerkhof. De Geertekerk was tijdens de middeleeuwen een van de parochiekerken 'voor het gewone volk´. Een andere in de buurt was de Nicolaikerk, als kern van een handelsnederzetting rond de Twijnstraat. Het was in de 12de eeuw een bewuste keuze om deze kern bij het gebied binnen de stadsmuur en singel te betrekken. Daarom is het middeleeuwse grondgebied van Utrecht zo groot. De stadsmuur was rond 1150 klaar. De Geertekerk lag toen buiten deze verdedigingsmuur, ongeveer op de huidige hoogte. Die plek werd te gevaarlijk; daarom is rond 1250 een nieuwe kerk gebouwd op de huidige plek.

vormde het startpunt van verdere vernieuwing, onder andere rond de Nieuwegracht. Monumentale panden werden gerestaureerd, nieuwe woningen toegevoegd op binnenterreinen en oude bedrijfsruimten omgevormd tot woonruimte. In tegenstelling tot eerdere plannen sloot dit nu aan bij het historische stratenpatroon terwijl de leefbaarheid sterk verbeterde.
Wat op Teugelhof begon als een praktische oplossing, groeide uit tot een keerpunt. Dit project markeert het moment waarop de binnenstad niet langer werd gezien als probleemgebied, maar opnieuw als volwaardige plek om te wonen. Inmiddels is het project erkend als 'jong monument' en dus een klein complex met grote historische betekenis.

Verlaat Teugelhof en kijk in de Strosteeg naar het fraaie tegeltableau op de muur links. Dit is een herinnering aan twee pottenbakkerijen die op de plek van de parkeergarage stonden.

Parkeergarage Springweg

De bouw van de **parkeergarage Springweg** 11 in 1972 vernietigde de historische structuur rond de Strosteeg en verbrak een eeuwenoude doorgaande steeg. Het gebied eromheen had weliswaar die gewenste functiemenging, maar bleef daardoor eigenlijk vooral onduidelijk van karakter, met onder andere een drukkerij, een van de laatste ambachtelijke werkplaatsen in de binnenstad. De gemeente is inmiddels eigenaar van parkeergarage Springweg en heeft plannen gemaakt voor herontwikkeling na de geplande sloop in 2028. Op de plek waar eerst drukkerij Abels stond zullen sociale en vrijesector appartementen worden gebouwd. Verder komen er woningen met maximaal drie of vier bouwlagen aan de Strosteeg met veel groen, geveltuinen, een buurtstalling voor fietsen en een gemeenschappelijke binnentuin passend in de historische stegenstructuur. De Strosteeg wordt weer rechtgetrokken. De zijwand van Teugelhof heeft in de Strosteeg geen voordeuren en alleen ramen op de eerste verdieping. Deze wand zal vergroend worden en op langere termijn wordt gedacht aan het openen van de gevel om de entree van de Strosteeg aantrekkelijker te maken.

Strosteeg met op de achtergrond de parkeergarage en de Domtoren. Foto Irina van Aalst

Loop links om parkeergarage (in de toekomst: loop via de Strosteeg rechtdoor naar de Oudegracht). Ga op de Oudegracht naar links. Stop bij de Gaardbrug en bekijk het beeld van de hangende man over de reling.

De Baliekluiver

De Baliekluiver 12 een beeld van Ad Jenner, laat een man zien die leunend over de reling wacht op werk. Toen de gracht nog een belangrijke vervoersader was, moest de vracht vanaf het water op karren worden geladen. Maar er was niet voor iedereen werk, en dan zat er niets op dan wat rondhangen op de

rumoerige bezoek van de paus in 1985 en start- en finishmomenten van internationale wielerrondes. Ook staat hier het hoofdkantoor van de Rabobank, in de volksmond bekend als *de Verrekijker*.
Je kunt het je nauwelijks voorstellen dat hier dertig jaar geleden nog ongeveer 25.000 auto's per dag over het Jaarbeursplein de stad uitreden. Inmiddels is een groot gedeelte van het autoverkeer vervangen door fietsers en openbaar vervoer. De rest rijdt nu via de Van Zijstweg de stad uit. De Croeselaan is zo duurzaam mogelijk ingericht. Dat is zichtbaar aan de hergebruikte bomen uit andere delen van de stad, veel groen en kunstobjecten, deels afkomstig uit de kunstcollectie van de Rabobank. Een opvallend detail is het verkeersbord van bamboe, dat symbool staat voor de circulaire aanpak van de herinrichting. De Croeselaan is veranderd van een verkeerscorridor in een stedelijke verblijfsruimte.
Aan de Croeselaan worden nog ongeveer veertig woningen gesloopt, aan weerszijden van restaurant *Uncle Jim* in de voormalige Korenbeurs. Dit monumentale pand wordt gerenoveerd en blijft behouden als historisch anker in het Beurskwartier. De ambitie is om hier een groot park te realiseren dat zich uitstrekt vanaf de Moreelsebrug, over de Croeselaan, richting de nieuwe woongebieden. De bewoners die noodgedwongen moeten vertrekken ontwikkelen samen met woningcorporatie Portaal en de gemeente een nieuw wooncomplex Ondaatje aan de overkant van de straat. Hier kan hun *community* worden voortgezet in nieuwbouwwoningen met betere voorzieningen. De rest van de woningen wordt behouden en opgenomen in de nieuwe bouwblokken, zodat de gelaagdheid van de stedelijke geschiedenis zichtbaar blijft.

Terras van Uncle Jim, grenzend aan Croesepark, op achtergrond de Rabotorens. Foto Irina van Aalst

The Green House
Als je richting het noordoosten kijkt, zie je het rechthoekige, glazen, restaurant **The Green House**. Dit gebouw is vrijwel geheel circulair gebouwd met materialen uit de herontwikkeling van de Knoopkantoren direct achter het restaurant. Het ontwerp is bovendien demontabel wat aansluit bij de toekomstige ontwikkelingen in dit gebied: over enkele jaren zullen op deze plek kantoren en woningen worden bijgebouwd. Ook de fietsenstalling *de Knoop* zal worden uitgebreid.

Wandel richting de Moreelse brug. Stop midden op de brug op het voetgangersgedeelte (links)

Moreelsebrug
De **Moreelsebrug** 6 verbindt het Beurskwartier met de historische binnenstad. In de toekomst vormen beide gebieden samen het stedelijke centrum van Utrecht, waarbij goede verbindingen essentieel zijn. De brug stond eerder